

KRYPTONIM „INSTYTUT”

Robert Derewenda

Institut Historii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Institute of History, The John Paul II Catholic University of Lublin
e-mail: robertderewenda@kul.lublin.pl

Streszczenie. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) utworzył eksperymentalny ośrodek liturgiczny w Krościenku nad Dunajcem, gdzie organizował rekolekcje oazowe dla młodzieży, kursy i sympozja liturgiczne oraz rekolekcje dla księży i dorosłych. W roku 1967 rozpoczął wydawanie „Biuletynu Odnowy Liturgii”. Pracą wydawniczą oraz prowadzeniem sekretariatów liturgicznych w domach oazowych zajmowały się panie świeckie z Zespołu Niepokalanej. To właśnie ich życiem i pracą w ośrodkach liturgicznych zainteresowała się Służba Bezpieczeństwa, która w listopadzie 1967 r. rozpoczęła tajną akcję „krypt. Instytut”. Sprawę początkowo prowadziła krakowska SB, a od września 1968 r. lubelska SB. W latach 1967–1969 przeprowadzono szereg rewizji w mieszkaniu ks. Blachnickiego w Lublinie, w domu ruchu oazowego w Krościenku i Lublinie. Na szeroką skalę prowadzono inwigilację i przesłuchania. Zebrane materiały próbowano wykorzystać do wytoczenia ks. Blachnickiemu procesu sądowego. Zastrzeżenia prawne mogło budzić tylko wydawanie „Biuletynu Odnowy Liturgii”. W marcu 1969 r. sprawę umorzono.

Słowa kluczowe: ks. Franciszek Blachnicki, Służba Bezpieczeństwa, Instytut Niepokalanej Matki Kościoła, Krościenko nad Dunajcem, Ruch Światło-Życie, Katolicki Uniwersytet Lubelski

KS. FRANCISZEK BLACHNICKI W ZAINTERESOWANIU WŁADZ BEZPIECZEŃSTWA

Ksiądz Franciszek Blachnicki, twórca Ruchu Światło-Życie, tzw. oaz, Instytutu Niepokalanej Matki Kościoła – żeńskiej wspólnoty życia konsekrowanego, Krucjaty Wyzwolenia Człowieka – ruchu trzeźwościowego, Unii Kapłanów Chrystusa Sługi i wielu innych dzieł od samej niemal młodości był prześladowany przez ludzi oddanych dwóm totalitarnym systemom. Zahartowany nie-ludzkim traktowaniem w obozach hitlerowskich, po „wyzwoleniu” do końca swojego życia był stałym obiektem zainteresowania operacyjnego Służby Bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Franciszek Blachnicki urodził się 24 marca 1921 r. w Rybniku na Górnym Śląsku. Dorastał w Tarnowskich Górach, gdzie w roku 1938 ukończył gimnazjum i otrzymał świadectwo dojrzałości. Podczas szkoły średniej aktywnie dzia-

łał w harcerstwie. Tuż przed wojną odbył zasadniczą służbę wojskową. We wrześniu 1939 r. brał udział w wojnie obronnej. Po ucieczce z niewoli niemieckiej powrócił do rodzinnych Tarnowskich Gór, gdzie zaangażował się w pracę konspiracyjną. W marcu 1940 r. został aresztowany przez gestapo i wysłany do obozu koncentracyjnego w Auschwitz za działalność konspiracyjną w Polskiej Organizacji Powstańczej¹.

Tutaj większość czasu spędził w kompanii karnej². Po półtora roku Blachnicki został przewieziony z Auschwitz do więzienia w Zabrze, a później w Katowicach, gdzie sąd nazistowski skazał go za działalność konspiracyjną na karę śmierci. Ostatecznie karę śmierci zamieniono na 10 lat ciężkiego więzienia po zakończeniu wojny³.

W czasie oczekiwania na wykonanie wyroku, 17 czerwca 1942 r. Franciszek Blachnicki przeżył nawrócenie, które odmieniło jego dalsze życie. Jak później wspominał, tego dnia nawrócił się na osobową wiarę w Chrystusa i oddał swoje życie na służbę Bogu.

Do końca wojny Franciszek Blachnicki przebywał w różnych niemieckich obozach. We wrześniu 1945 r. wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. W roku 1950 otrzymał święcenia kapłańskie i rozpoczął działalność duszpasterską. W swojej kapłańskiej pracy był gorliwy, całkowicie zaangażowany w to, co robi. Korzystając z nabytych w młodości doświadczeń harcerskich⁴ w połączeniu z wychowawczą metodą św. Jana Bosko ks. Blachnicki stworzył swego rodzaju całościową pedagogię wychowawczą dla ministrantów. Młodym chłopcom organizował zarówno spotkania liturgiczne, jak i proponował im zajęcia w czasie wolnym (wycieczki, wyprawy, choinkę, jasełka itp.). Punktem zwieńczającym całoroczną pracę był dla ministrantów wakacyjny wyjazd na rekolekcje. Były to co prawda rekolekcje zamknięte, ale w swojej formie organizacyjnej odpowiadały obozowi harcerskiemu⁵. Metoda piętnastodniowych rekolekcji pod nazwą „Oaza Dzieci Bożych” stała się fundamentem powstałego w roku 1969 Ruchu Światło-Życie⁶.

Pierwsze lata pracy duszpasterskiej ks. Franciszka Blachnickiego przypadły na trudny dla Kościoła w Polsce okres stalinowski. W latach 1953–1956, gdy z diecezji katowickiej zostali wygnani tamtejsi biskupi, ks. Blachnicki zaangażował

¹ A. Wodarczyk, *Prorok Żywego Kościoła. Ks. Franciszek Blachnicki (1921–1987) – życie i działalność*, Katowice 2008, s. 59–60.

² W karnej kompanii przebywał dwa razy po 4 i pół miesiąca, a za przemykanie informacji o życiu obozowym został osadzony na miesiąc w bunkrze śmierci. Tamże, s. 64–69.

³ Ojciec F. Blachnickiego napisał podanie o ułaskawienie. Takowe napisał również F. Blachnicki. Decyzję o ułaskawieniu Blachnicki otrzymał 14 sierpnia 1942 r. Tamże, s. 75.

⁴ Był gorliwym uczestnikiem przedwojennego harcerstwa. Do końca życia pozostał wierny przyrzeczeniu harcerskiemu. Zgodnie z założeniem ks. F. Blachnickiego w Polsce Ludowej ruch oazowy odgrywał analogiczną rolę w wychowaniu młodzieży co przedwojenny ruch skautowski.

⁵ R. Derewenda, *Historia Ruchu Światło-Życie w latach 1950–1985*, Lublin 2007 [mps], s. 16–24.

⁶ W latach 1969–1976 Ruch Światło-Życie nosił nazwę Ruch Żywego Kościoła.

żował się w pracy tzw. tajnej kurii. Za swoją nieprzejednaną postawę wobec zarządcy diecezji ks. Jana Piskorza sam znalazł się poza diecezją⁷. Czas ten wykorzystał na pobyt w Niepokalanowie, gdzie zapoznał się z nauczaniem Ojca Maksymiliana. Zachwycony funkcjonowaniem klasztoru w Niepokalanowie, wykorzystał czas „odwilży popaździernikowej” w Polsce i utworzył ruch trzeźwościowy pod nazwą Krucjata Wstrzemięźliwości. Centrala Kruczaty w Katowicach została utworzona na wzór Niepokalanowa. Główną grupę pracowników tworzył tzw. Zespół Niepokalanej. Były to młode dziewczęta, które poznały ks. Franciszka Błachnickiego podczas jego pracy na pierwszych placówkach duszpasterskich. Pociągnięte gorliwością młodego kapłana zrozumiały, że chcą swoje życie całkowicie poświęcić Bogu. Nie widząc jednak swojego miejsca w zakonie, zaangażowały się w pracę Kruczaty Wstrzemięźliwości. To pozwoliło im na wspólne zamieszkanie i podjęcie próby życia według rad ewangelicznych.

Krucjata z roku na rok przybierała coraz większe rozmiary, wciągając w swe szeregi dzieci, młodzież, dorosłych, kleryków i kapłanów. Wydawano cztery czasopisma dla różnych grup stanowych. Powielano tysiące materiałów duszpasterskich o tematyce trzeźwościowej. Prowadzono szereg serii rekolekcji, konferencji, organizowano diecezjalne i krajowe zjazdy.

„Oddech wolności” popaździernikowej, na którym doszło do utworzenia Kruczaty, szybko się skończył. Wraz z kontrofensywą Gomulki podjętą w stosunku do Kościoła w roku 1960 rozrastający się ruch został brutalnie zlikwidowany przez władze bezpieczeństwa. 29 sierpnia 1960 r. w dzień planowanego zjazdu Kruczaty dokonano rewizji w Centrali Kruczaty Wstrzemięźliwości w Katowicach i wydano decyzję zabraniającą dalszych działań⁸.

Ani zarekwirowane materiały, ani analiza działalności centrali Kruczaty Wstrzemięźliwości nie dostarczyły jednak wystarczających podstaw prawnych do zastosowania aresztu wobec ks. Błachnickiego. Stąd 15 marca 1961 r., paradoksalnie, aresztowano go pod zarzutem „rozpowszechniania fałszywych i tendencyjnych wiadomości o rzekomym prześladowaniu Kościoła Katolickiego w Polsce”⁹.

Po rozprawie sądowej w 1961 r., na którą ks. Franciszek Błachnicki oczekiwał w tym samym areszcie śledczym w Katowicach, w którym w roku 1942 doszło do jego nawrócenia, został skazany na dziesięć miesięcy więzienia z zawieszeniem na trzy lata¹⁰.

Czas trwania wyroku ks. Franciszek postanowił wykorzystać na pogłębioną naukę podejmując w październiku 1961 r. studia doktoranckie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Równocześnie zespół dziewcząt zatrudnionych w Centrali Kruczaty Wstrzemięźliwości udał się na studia do Krakowa¹¹.

⁷ A. Grajewski, *Wygnanie*, Katowice 1995, s. 157.

⁸ R. Derewenda, *Historia...*, s. 25–45.

⁹ IPN Katowice, Postanowienie o zmianie przedstawionych zarzutów, sygn. 03/275, k. 32.

¹⁰ A. Wodarczyk, *Prorok...*, s. 199.

¹¹ D. Seweryn, *Wspomnienia*, [w:] *List z Kopiej Górki* nr 7, Boże Narodzenie 2000, s. 4–5.

Co roku wakacje i święta cały zespół wraz z ks. Franciszkiem Blachnickim spędzał w Krościenku nad Dunajcem. Początkowo panie korzystały z gościny różnych gospodarzy w Krościenku i zamieszkiwały na stancjach. Po śmierci miejscowego organisty, proboszcz Krościenka, ks. Bronisław Krzan zaproponował dziewczętom zamieszkanie w pomieszczeniach po organiście¹². Nowymi lokatorkami mieszkania szybko zainteresowała się miejscowa milicja, starając się ustalić, czym zajmują się panie zamieszkujące na plebanii¹³.

W roku 1963 ks. Franciszek Blachnicki wraz z Zespołem Niepokalanej rozpoczął ponowną organizację oaz. Tym razem były to oazy dla młodzieży: osobne dla dziewcząt i dla chłopców, oazy dla księży, dla kleryków i osób dorosłych.

Do prowadzenia oaz wakacyjnych ksiądz Blachnicki zakupił w 1964 r. dwa domy w Krościenku. Pierwszy z nich położony na Kopiej Górze stał się wakacyjnym centrum oaz, w którym zorganizowano kaplicę i sekretariat. Drugi, położony przy ul. Jagiellońskiej, został przeznaczony do zamieszkania dla Zespołu Niepokalanej zawiązanego przez dawne pracownice Centrali Krucjaty¹⁴.

WYKRYCIE DZIAŁALNOŚCI KS. BLACHNICKIEGO W KROŚCIENKU NAD DUNAJCEM

Miejscowa milicja od początku interesowała się działalnością ks. Blachnickiego w Krościenku. Domy kupione przez ks. Blachnickiego w Krościenku były zapisane na nazwiska pań z Zespołu Niepokalanej, więc milicja dopiero po roku dowiedziała się o ich kupnie. Informację przekazał jeden z miejscowych ORMO-wców, kapral Wiercioch. Donosił, że w domach tych mieszkają „osoby nigdzie niepracujące, a utrzymujące kontakty z miejscowym klerem”. Dodał również, że w jednym z pomieszczeń wykrył pracownię fotograficzną, w której znajdował się sprzęt do powielania fotografii¹⁵. W związku z doniesieniem od roku 1966 w ramach dwóch spraw rozpoczęto gromadzenie materiałów operacyjnych dotyczących ks. Franciszka Blachnickiego¹⁶.

¹² Tenże, *Wspomnienia*, [w:] *List z Kopiej Górki* nr 8, Wielkanoc 2001, s. 3–5.

¹³ Tamże, s. 3.

¹⁴ Ks. F. Blachnicki kupował domy, nie posiadając na nie środków. Kapłan uważał, że na dobre dzieła Boże pieniądze zawsze się znajdują. Na temat środków materialnych, jakimi dysponował ks. Franciszek Blachnicki i Ruch Światło-Życie w: R. Derewenda, *Historia Ruchu...*, s. 236–255, Tenże, *Znaki czasu w rozumieniu ks. Franciszka Blachnickiego* [w:] *W trosce o Kościół*, t. IX: *Znaki czasów, czas znaków*, Lublin 2008, s. 23–42.

¹⁵ IPN Lublin, Zespół: Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Lublinie. Materiały śledcze 1944–1990, Notatka służbowa kpr Adama Wierciocha z dn. 24 stycznia 1966 r., IPN Lu 012/699, k. 16.

¹⁶ Pierwsza sprawa pod numerem OMA-1-6275/66. Tamże, Pismo do naczelnika Wydziału Śledczego do Spraw Bezpieczeństwa KW MO w Lublinie z dn. 9 stycznia 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 223. Druga sprawa pod numerem OMA-1-6276/66 pod krypt. „Instytut”. IPN Kraków, Zespół: WUSW Kraków, sygn. III, Teczka: [Bez tytułu], Plan realizacji sprawy operacyjnego roz-

Ostatecznie wszczęto formalne śledztwo przeciwko ks. Franciszkowi Blachnickiemu i utworzonemu przez niego na przełomie roku 1964/65 r. (jak donosiła SB) „nielegalnego Instytutu Świeckiego”¹⁷. Za podstawę uznano wydawanie i rozpowszechnianie w okresie od 1964 r. na terenie Krościenka publikacji o treści religijno-dewocyjnej bez zezwolenia WUKPPIW w Krakowie¹⁸.

W listopadzie 1967 r. zatwierdzono plan realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania krypt. „Instytut”. Plan opracowany przez ppor. J. Garleja i kpt Z. Koziela określał metody „przerwania szkodliwej działalności Instytutu”. Początkowo przede wszystkim szukano uchybień administracyjnych i podatkowych w związku z zakupieniem przez księdza Blachnickiego domów w Krościenku. Zaplanowano również przeprowadzenie rewizji w tych domach i w pokoju ks. Blachnickiego w konwiktach w Lublinie¹⁹.

5 lutego 1968 r. dokonano równoczesnej rewizji w tych trzech miejscach²⁰. Pomimo szczególnej troski SB o zaskoczenie (w Krościenku na kilka dni przed rewizją przygotowano specjalne punkty obserwacyjne domów), członkinie Zespołu Niepokalanej zostały uprzedzone o rewizji. Pracownica z baru w Krościenku doniosła na Kopię Górkę, iż była świadkiem rozmowy funkcjonariuszy SB, którzy wymienili nazwisko Doroty Seweryn, jednej z członkiń Zespołu Niepokalanej²¹. Dzięki ostrzeżeniu z domów wyniesiono wszystkie ważniejsze dokumenty²², a SB zarekwirowała tylko materiały, które z punktu widzenia prawa były legalne. Składały się na nie głównie pierwsze numery „Biuletynu Odnowy Liturgii”, które redagował ks. dr Blachnicki. Biuletyn przepisywały na maszynie w kilkudziesięciu egzemplarzach panie z Zespołu Niepokalanej. Następnie wysyłano go do księży liturgistów w całej Polsce. SB szukała przede wszystkim dokumentów, które pozwoliłyby ustalić faktyczny stan działania tworzącego się Zespołu Niepokalanej. A przy okazji wejścia do domów planowano założyć aparaturę podsłuchową²³.

pracowania Nr OMA-1-6275/66 krypt. „Instytut” z dn. 10 listopada 1967 r., IPN Kr 07/4229, k. 6–14.

¹⁷ Tamże, Notatka służbowa, IPN Lu 012/699, k. 11–12

¹⁸ IPN Kraków, Postanowienie o wszczęciu dochodzenia, IPN Kr 07/4229, k. 3.

¹⁹ IPN Kr 07/4229, k. 6–14; Postanowienie o zarządzeniu rewizji u ks. dr. F. Blachnickiego, IPN Kr 4229, k. 4.

²⁰ Tamże.

²¹ Relacja ustna D. Seweryn.

²² Były to głównie materiały dotyczące Krucjaty Wstrzemięźliwości i tworzącego się Zespołu Niepokalanej.

²³ Punkt dotyczący zadań operacyjnych pracowników Wydziału „T” (który zajmował się instalowaniem podsłuchów) wprowadzonych do domów w Krościenku, określał aneks dołączony do egzemplarza nr 1. Egzemplarz nr 2 znajduje się w IPN w Lublinie, sygn. 012/699, k. 2–10. Egzemplarz nr 3 planu w IPN Kraków, sygn. 07/4229, k. 6–14. Egzemplarz nr 1 prawdopodobnie był wykonany dla MSW w Warszawie. W IPN w Warszawie nie odnaleziono jednak poszukiwanych akt.

INWIGILACJA KS. BLACHNICKIEGO I ZESPOŁU NIEPOKALANEJ

Ks. Franciszek Blachnicki opowiadał kiedyś, jak w połowie lat 60., jadąc pociągiem „przypadkiem” znalazł się w przedziale z człowiekiem, który był jednym z odpowiedzialnych za akcję likwidacji centrali Krucjaty Wstrzemięźliwości przez SB w Katowicach w 1960 r. W czasie rozmowy, kiedy ks. Blachnicki powiedział, że teraz władze chyba już mniej interesują się jego osobą, usłyszał odpowiedź, że jest zupełnie odwrotnie. Służba Bezpieczeństwa interesuje się nim, bo skoro nie widać, co on robi, to tym bardziej może stanowić to zagrożenie²⁴.

Zdanie funkcjonariusza potwierdzają dokumenty Wydziału II Departamentu IV, na którego polecenie prowadzono wówczas nieustanną inwigilację korespondencji ks. Blachnickiego²⁵. W trakcie tych czynności ustalono szereg kontaktów ks. Franciszka Blachnickiego na terenie kraju i za granicą. Po wnikliwej analizie korespondencji kierowanej od i do ks. Blachnickiego ustalono, iż materiały dla niego przepisują Ada Krukowska i Henryka Jastrzębska²⁶. Wydział „W” ustalił również na początku 1968 r., że ks. Franciszek Blachnicki zajmuje się rozpowszechnianiem materiałów liturgicznych („Odnowa Liturgiczna” szt. 12, „Komentarz Liturgiczny szt. 4”, „Teczka pomocy dla duszpasterza ministrantów szt. 8”). W planie realizacji działań operacyjnego rozpracowania SB podawała do prokuratury całkowicie nieprawdziwy zarzut rozpowszechniania przez ks. Blachnickiego literatury w ilości kilkuset egzemplarzy²⁷.

Szybko ustalono, że Stanisława Orzeł, rozsyłająca materiały, jest związana z Zespołem Niepokalanej²⁸. Według informacji posiadanych przez Wydział IV SB w Lublinie, w zakonie Ojców Jezuitów miały znajdować się urządzenia do wykonywania reprodukcji fotograficznej i broszury mogły być wykonywane w tym miejscu²⁹. Na podstawie korespondencji ks. Franciszka Blachnickiego i Stanisławy Orzeł sporządzono dokładną listę odbiorców materiałów odnowy liturgicznej³⁰. Inwigilowano również korespondencję współpracowników ks.

²⁴ Archiwum Główne Ruchu Światło-Życie w Lublinie, Nagranie na taśmie magnetofonowej. Ks. Franciszek Blachnicki o likwidacji Krucjaty Wstrzemięźliwości, Carlsberg [brak daty nagrania]. Znając metody działań SB można domniemywać, że spotkanie było specjalnie zaaranżowane przez SB.

²⁵ Trudno dokładnie ustalić, od którego roku, ale dokument wskazuje, że co najmniej od 1965 r. IPN Lublin, Notatka służbowa z wykonanych czynności na terenie Lublina w sprawie ks. F. Blachnickiego z dn. 6 lutego 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 10–11, 20–21. Notatka Służbowa z dn. 19 lutego 1968 r. przygotowana przez Inspektora Wydziału IV KW MO w Krakowie kapitana Z. Kozieł, IPN Lu 012/699, k. 29–33.

²⁶ IPN Lu 012/699, k. 20–21.

²⁷ Plan realizacji sprawy operacyjnego rozpracowania Nr OMA-1-6275/66 krypt. „Instytut” z dn. 10 listopada 1967 r., IPN Kr 07/4229.

²⁸ Tamże, k. 11.

²⁹ Tamże.

³⁰ IPN Lublin, Załącznik do notatki służbowej z dn. 19 lutego 1968. Wykaz adresów, na które skierowane zostały pakiety z załączonej serii, IPN Lu 012/699, k. 38. Lista zawiera 21 nazwisk i dokładne adresy.

Blachnickiego: Zuzanny Podlewskiej, Marka Marczewskiego, Eugenii Kowalskiej i Zyty Kocur oraz księży prenumerujących materiały liturgiczne redagowane przez ks. Blachnickiego³¹. Ustalono, iż Marek Marczewski związany z ks. Blachnickim wykonuje i wysyła do poszczególnych osób na terenie całego kraju „Biuletyn Odnowy Liturgii”³².

Rozpoczęto również proces przesłuchiwania odbiorców materiałów liturgicznych³³. Z osobami, co do których uznano, iż posiadają bliższe rozeznanie w działalności Instytutu, funkcjonariusze z Wydziału IV KW MO w Krakowie przeprowadzili rozmowy operacyjne. Przesłuchania objęły ks. Edwarda Fąfagę, ks. Jana Podczerwińskiego, Annę Fogiel, ks. Tadeusza Klimaszewskiego i Eugeniusza Myczka³⁴.

Na podstawie inwigilowanej korespondencji sporządzono również trzy wykazy: wykaz punktów przepisywania „Biuletynów Odnowy Liturgii”, na adres których ks. Franciszek Blachnicki przekazuje wykonane przez siebie okładki (zawierał 11 nazwisk z dokładnymi adresami), wykaz prenumeratorów periodyku „Biuletyn Odnowy Liturgii” na rok 1968³⁵ oraz wykaz odbiorców „Biuletynu Odnowy Liturgii” w roku 1967³⁶.

Następnie przesłuchano wszystkie osoby, których nazwiska znalazły się w pierwszym z wymienionych wykazów: ks. Helmuta Sobeczko z Opola³⁷, ojca Juliusza Rosochackiego (imię zakonne: Bogusław) z woj. zielonogórskiego,³⁸ ks. Ireneusza Pawlaka, ks. Edwarda Szymczyka³⁹, ks. Antoniego Łasse⁴⁰, ks. Leona Walaszka⁴¹, Wandę Panczerzyńską⁴², ks. Adama Nowaka ze Szewna⁴³,

³¹ Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału Śledczego SB KWMO w Lublinie z dn. 22 lutego 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 49.

³² Tamże, Notatka służbowa z dn. 14 lutego 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 176. Wśród księży znaleźli się: Helmut Sobeczko, Andrzej Rojewski, Stanisław Ratajczak, Ireneusz Pawlak, Józef Wandtke i Adam Nowak. Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału II Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie z dn. 24 lutego 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 54.

³³ Tamże, Plan czynności operacyjno-śledczych w sprawie nr II 2 Cs 2/68 dot. nielegalnej działalności wydawniczej w latach 1964–1968 na terenie pow. Nowy Targ i Lublina, IPN Lu 012/6999, k. 57–59.

³⁴ Tamże, k. 57–58.

³⁵ Tamże, Wykaz prenumeratorów periodyku „Biuletyn Odnowy Liturgii” na rok 1968 ustalonych na podstawie zajętej w toku dochodzenia korespondencji, IPN Lu 012/699, k. 150.

³⁶ Tamże, Wykaz odbiorców „Biuletynu Odnowy Liturgii” w roku 1967 na podstawie przekazów pieniężnych, jakie wpłynęły na adres lubelski Fr. Blachnickiego, IPN Lu 012/699, k. 151.

³⁷ Tamże, Telefonogram nr 1215, IPN Lu 012/699, k. 95.

³⁸ Tamże, Pismo Naczelnika Wydz. Śledczego KWMO w Zielonej Górze do Naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie z dn. 26 kwietnia 1968 r., k. 133.

³⁹ Tamże, k. 134.

⁴⁰ Tamże, k. 137.

⁴¹ Tamże, k. 138.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego KWMO we Wrocławiu do Naczelnika Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie z dn. 30 kwietnia 1968 r., IPN Lu 012/699 k. 154.

Stanisław Ratajczak z Wrocławia⁴⁴, ks. Józefa Wandke z Gdyni⁴⁵ i ks. Andrzeja Rojewskiego z Poznania⁴⁶.

Wobec akcji zakrojonej na szeroką skalę 29 maja ks. Franciszek Blachnicki skierował protest, domagając się zwrotu niesłusznie zabranych w wyniku rewizji mikrofilmów, które stanowią źródło do jego pracy naukowej⁴⁷. Ks. Blachnicki zgłaszał również zastrzeżenia w odniesieniu do zarekwirowanych egzemplarzy „Biuletynu Odnowy Liturgii”, których treść – jak pisał – nie może budzić u nikogo najmniejszych zastrzeżeń. W liście pisał również:

Znowu zdumiewa to nadawanie sprawie wymiarów przestępczej afery i wytwarzanie wokół mojej osoby mitu jakiejś podziemnej i konspiracyjnej działalności na skalę ogólnopolską – bez żadnych realnych podstaw. Bo przecież fakty, będące przedmiotem śledztwa są wszystkie tego rodzaju, że nikt nie myśli robić z nich tajemnicy, a ja sam gotów jestem udzielić wszystkich potrzebnych wyjaśnień jakiegokolwiek kompetentnej władzy administracyjnej⁴⁸.

List ksiądz Blachnicki zakończył słowami:

[...] Jako były więzień Oświęcimia i innych hitlerowskich obozów i więzień chciałbym nareszcie poczuć się wolnym obywatelem w Polsce, a nie żyć w atmosferze ciągłych podejrzeń o urojone przestępstwa i ciągłego śledzenia mnie przez władze⁴⁹.

Skarga ks. Blachnickiego wpłynęła na przyspieszenie śledztwa. 8 lipca wiceprokurator wojewódzki zalecił przyspieszenie rozwickającego się śledztwa i jego zakończenie do lipca 1968 r.⁵⁰ Śledztwo jednak nie mogło zostać zakończone w tym terminie. Służbie Bezpieczeństwa brakowało wystarczającej liczby dowodów „nielegalnej” działalności ks. Franciszka Blachnickiego. Zatrzymane podczas rewizji w Krościenku przedmioty okazały się niewystarczające, by można było nawet wszcząć proces sądowy⁵¹.

⁴⁴ Tamże, Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego KWMO we Wrocławiu do Naczelnika Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie z dn. 30 kwietnia 1968 r., IPN Lu 012/699 k. 154.

⁴⁵ Tamże, Pismo Naczelnika Wydziału Śledczego w Gdańsku do Naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie z dn. 30 kwietnia 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 156.

⁴⁶ Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KW MO w Warszawie z dn. 17 czerwca 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 151. Tamże, Pismo Zastępcy Naczelnika Wydziału Śledczego w Warszawie do Naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie z dn. 10 maja 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 185.

⁴⁷ AGRŚ-Ż Lublin, Zespół: List ks. Franciszka Blachnickiego do Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie z dn. 29 maja 1968 r., dokumentacja nieuporządkowana.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ W swojej decyzji prokurator nadmienił, że „ostatnio Franciszek Blachnicki skierował pismo do Prokuratury i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, w którym między innymi podnosi kwestię przewlekłości postępowania”. Tamże, Pismo Wiceprokuratora Wojewódzkiego Naczelnika Wydziału II do Naczelnika Wydziału Śledczego Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie z dn. 8 lipca 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 190.

⁵¹ Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału II Prokuratury Wojewódzkiej w Krakowie z dn. 18 lipca 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 193.

PRZENIESIENIE SPRAWY DO LUBLINA

Zamiast zamknięcia sprawy, we wrześniu 1968 r. dochodzenie przekazano z Krakowa do Lublina⁵², gdzie sprawę przejął inspektor śledczy Wydziału Śledczego KW MO w Lublinie kpt. J. Siwek. Inspektor po zapoznaniu się z materiałami stwierdzał, że przesłuchani w toku śledztwa odbiorcy „Biuletynu Odnowy Liturgii” otrzymywali czasopismo bezpłatnie bądź pokrywając tylko koszty związane z ich wysyłką. Nie sposób zatem było udowodnić „istnienie jednostki gospodarczej” prowadzonej przez ks. Blachnickiego. W aktach sprawy znajdowało się jedynie kilkanaście egzemplarzy wydawanych przez niego czasopism, co nie mogło stanowić podstawy do określenia wielkości i jakichkolwiek obliczeń działalności gospodarczej.

W tym stanie rzeczy – stwierdzał w raporcie kpt. Siwek – przedmiotem ścigania w niniejszej sprawie może być jedynie przestępstwo polegające na wydawaniu i rozpowszechnianiu bez zezwolenia właściwego Urzędu Kontroli Prasy Publikacji i Widowisk opisanych wyżej czasopism oprawionych w okładkę wykonaną techniką fotograficzną⁵³.

23 grudnia kpt. Siwek skonsultował sprawę merytorycznego zakończenia dochodzenia przeciwko ks. Blachnickiemu z ppłk Stanisławem Jermakiem, starszym inspektorem Wydziału Inspekcji Biura Śledczego SB MSW⁵⁴, ppłk Osiejewskim⁵⁵ i przedstawicielem Departamentu IV MSW tow. Jagodzińskim⁵⁶. Kapitan Siwek przekazał obiekcje swojego wydziału co do utrzymania się sugerowanego zarzutu o prowadzeniu działalności gospodarczej przez ks. Blachnickiego, zaznaczając, iż ewentualne uniewinnienie księdza przyniosłoby jeszcze więcej szkody. Ppłk Jermak sugerował podjęcie jeszcze całkiem innych zarzutów wobec księdza. Wskazał, iż Wydział Śledczy w Krakowie posiada jeszcze inne materiały świadczące o działalności gospodarczej ks. Blachnickiego w Krościenku, a dotyczące: nielegalnego budownictwa, zatrudnienia bez ubezpieczeń społecznych znacznej ilości pracowników, prowadzenia za odpłatnością domów noclegowych dla księży, wydawania odpłatnych całonocnych posiłków dla księży bawiących tam z okazji zjazdów i wypoczynku⁵⁷.

⁵² Tamże, Meldunek o przejęciu do prowadzenia sprawy Nr rep. 23/68, Nr Prokuratury Powiatowej dla miasta Lublina 6 Ds. 1079/68 z dn. 26 września 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 215.

⁵³ Tamże, Notatka informacyjna z dn. 29 listopada 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 219–221.

⁵⁴ Informację o stanowisku uzyskano z: M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978. Centrala*, Lublin 1999, s. 589.

⁵⁵ Być może chodzi o Edmunda Osieckiego – naczelnika Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW. Jednak według: M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki...*, s. 701–702, Osiecki został zwolniony rok wcześniej (31 października 1967 r.).

⁵⁶ Ryszard Jagodziński w latach 1973–1975 pełnił funkcję zastępcy naczelnika Wydz. II Dep. IV MSW. Za: M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki...*, s. 242. Tamże, Notatka informacyjna z dn. 24 grudnia 1968 r., IPN Lu 012/699, k. 227–228.

⁵⁷ Tamże.

Ostatecznie ustalono, że w zależności od uzyskanych wyników i oceny aktualnej przydatności śledczej tychże materiałów w porozumieniu z kierownictwem Wydziału IV i kierownictwem służbowym MO w Lublinie należy rozważyć celowość dalszego prowadzenia postępowania karnego pod kątem zamierzonych korzyści operacyjnych i politycznych⁵⁸.

Podejmując sugestie ppłk Jermaka, kpt Siwek zwrócił się z prośbą do Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie o materiały dotyczące ks. Franciszka Blachnickiego, które zostały wyłączone ze śledztwa⁵⁹. W odpowiedzi otrzymał informację, iż materiały zostały wyłączone ze śledztwa, ponieważ nie dały dostatecznych podstaw do ich śledczego udokumentowania, a działalność ks. Franciszka Blachnickiego w omawianym zakresie, pozostaje nadal w operacyjnym zainteresowaniu SB w Nowym Targu⁶⁰.

Fundamentalne znaczenie dla sprawy miało orzeczenie GUKPPIW, który stwierdził, że sporządzone techniką maszynopisania czasopisma nie podlegały kontroli właściwego UKPPIW. Jedynie okładka sporządzona sposobem fotograficznym wymagała zezwolenia właściwego UKPPIW. Tylko ze względu na to, że „Biuletyn Odnowy Liturgii” był czasopismem przeznaczonym do rozpowszechniania, o czym miał świadczyć jego nakład, na wydanie jego i rozpowszechnianie wymagane było zezwolenie UKPPIW⁶¹. Argument ten jednak był nie do udowodnienia przed sądem, ponieważ to sama Służba Bezpieczeństwa „rozszerzyła” w raportach nakład „Biuletynu” do kilkuset egzemplarzy.

W związku z brakiem dostatecznych materiałów dających pewność wyroku skazującego oraz zważając, iż ewentualne uniewinnienie ks. Blachnickiego byłoby „wysoco niekorzystne” 21 marca 1969 r. kpt Siwek wystąpił do o umorzenie sprawy⁶².

Dopiero na 30 maja 1969 r., na sam koniec sprawy wyznaczono termin przesłuchania samego podejrzanego. Ks. Franciszek Blachnicki podczas przesłuchania, korzystając z przysługującego mu prawa, odmówił składania jakichkolwiek wyjaśnień⁶³. Tuż przed przesłuchaniem naczelnik Wydziału II w Departamencie IV MSW, płk Władysław Kossakowski poinformował telefonicznie naczelnika Wydziału IV w Lublinie o zaakceptowaniu postanowienia o umorzeniu śledztwa

⁵⁸ Tamże, k. 228.

⁵⁹ Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału Śledczego KW MO w Krakowie z dn. 4 stycznia 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 224.

⁶⁰ Tamże, Pismo do Naczelnika Wydziału Śledczego do Spraw Bezpieczeństwa KWMO w Lublinie z dn. 9 stycznia 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 225

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże, Pismo do Wydziału Inspekcji Biura Śledczego MSW dla ppłk A. Osijewskiego w Warszawie z dn. 21 marca 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 222.

⁶³ Tamże, Meldunek o przesłuchaniu w charakterze podejrzanego z dn. 30 maja 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 238. Była to charakterystyczna postawa ks. Blachnickiego wobec SB. R. Derewenda, *Ks. prof. Franciszek Blachnicki wobec Służby Bezpieczeństwa w PRL*, „Domowy Kościół. List do Wspólnot Rodzinnych” nr 104, marzec-maj 2007, s. 39–43.

przeciwko ks. Blachnickiemu⁶⁴. Jeszcze tego samego dnia podpisane zostało postanowienie o umorzeniu dochodzenia⁶⁵.

Pomimo iż SB nie udało się doprowadzić do rozprawy sądowej i wyroku skazującego na ks. Blachnickim, dla SB ważne były same materiały zebrane w toku śledztwa. Akcja krypt. „Instytut” skoncentrowała funkcjonariuszy na działalności wydawniczej ks. Blachnickiego, pozostawiając poza zainteresowaniem samą akcję rekolekcyjną podjętą przez księdza w latach 60. Powstanie w roku 1969 Ruchu Żywego Kościoła (od roku 1976 pod nazwą Ruch Światło-Życie) przeszło obok uwagi SB. Dopiero w roku 1974, kiedy oazy rekolekcyjne obejmą blisko 10 tys. osób Służba Bezpieczeństwa szukała możliwości rozbitcia powstałego już ruchu⁶⁶.

Umorzenie śledztwa przeciwko ks. Franciszkowi Blachnickiemu nie oznaczało zatem końca zainteresowania jego działalnością przez Służbę Bezpieczeństwa, ale paradoksalnie ochroniło przed inwigilacją świeżo powstały ruch oazowy. Już w sierpniu 1969 r. akta sprawy były przedmiotem studiów odpowiednich funkcjonariuszy SB⁶⁷.

„Biuletyn Odnowy Liturgii” od roku 1969 został włączony w skład kościelnego kwartalnika „Collectanea Theologica” i był redagowany przez ks. Franciszka Blachnickiego do roku 1976⁶⁸.

Aż do śmierci ks. Blachnickiego w 1987 r. SB podejmowała coraz bardziej wyrafinowane działania przeciwko niemu⁶⁹.

Pomimo to Ruch Światło-Życie i inne dzieła zainicjowane przez ks. Blachnickiego dynamicznie się rozwijały. Zespół Niepokalanej tworzył główną grupę działającą na rzecz rozwoju powstałego w roku 1969 Ruchu Światło-Życie. Zespół przyjął formę świeckiego instytutu życia konsekrowanego i w roku 1996 został zatwierdzony na prawie diecezjalnym jako Instytut Niepokalanej Matki Kościoła przez ówczesnego biskupa tarnowskiego Józefa Życińskiego. Dziś

⁶⁴ Tamże, Notatka Służbowa z dn. 30 maja 1969 r., IPN Lu 012/699, k. 240. W notatce podano tylko nazwisko płk Kossowski i informację, iż jest on naczelnikiem. Informację o stanowisku Kossowskiego uzyskano z: M. Piotrowski, *Ludzie bezpieki...*, s. 242.

⁶⁵ Tamże, Postanowienie o umorzeniu dochodzenia z dn. 30 maja 1969 r. przeciwko Franciszkowi Blachnickiemu, IPN Lu 012/699, k. 261.

⁶⁶ Wcześniej wobec oaz rekolekcyjnych władze stosowały zwyczajne – administracyjne środki przeciwdziałania. Dopiero od roku 1974 podjęto specjalne działania operacyjne wymierzone w Ruch Światło-Życie. Poprzedziła je przeprowadzona w maju 1973 r. rewizja domu na Kopiej Górcie, która miała zorientować SB w nowych działaniach ks. Blachnickiego. R. Derewenda, *Historia...*, s. 287–298.

⁶⁷ Pismo kpt. Florczaka do Prokuratury Powiatowej dla m. Lublina. Z dn. 5 sierpnia 1969 r., k. 249.

⁶⁸ Zobacz słowo od redakcji w: *Collectanea Theologica* 37(1967), z. 1, s. 147.

⁶⁹ R. Derewenda, *Bezpieka wobec ruchu oazowego (1977–1981)*, „Biuletyn IPN” nr 4(75) z kwietnia 2007 r. s. 93–103; Tenże, *Historia Ruchu...*, s. 281–332; A. Grajewski, *Blachnicki Franciszek Karol*, [w:] J. Myszor, *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, Warszawa 2002, s. 18–19, A. Macierewicz, *Tak bogaciła się agentura*, „Głos. Tygodnik Katolicko-Narodowy” nr 31–34 z sierpnia 2006 r.; A. Wodarczyk, *Prorok...*, s. 533–537.

Instytut skupia ponad 90 członkiń (w kraju i za granicą) zaangażowanych w pracę Ruchu Światło-Życie, a także w różnych dziedzinach życia kościelnego i świeckiego⁷⁰.

CODE NAME “INSTITUTE”

Abstract. Rev. Franciszek Blachnicki (1921–1987) created an experimental liturgical center in Krościenko on the Dunajec river, where he held “Oaza” (Oasis) retreat for the youth as well as liturgical courses and symposia besides retreat for priests and adults. In 1967 he started publishing „Biuletyn Odnowy Liturgii” (Bulletin of Renewed Liturgy). Lay women from the Group of Immaculate Mary were occupied with the publishing work and running liturgical secretariats in Oasis homes. It was the life and work in liturgical centres that the Security Service (SB) got interested in and they began a secret action with the code name “Institute” in November 1967. Initially, the case was dealt with by SB in Cracow and since September 1968 – by SB in Lublin. In the years 1967–1969 a number of searches were conducted in the flat of the Rev. Blachnicki in Lublin, in the home of the Oasis movement in Krościenko and Lublin. Invigilation and interrogation occurred on a large scale. The collected materials were used in an attempt to bring an action against Rev. Blachnicki. Legal objections could be raised only in reference to the publishing of „Biuletyn Odnowy Liturgii”. In March 1969 the case was discontinued.

Key words: Rev. Franciszek Blachnicki, Security Service, Institute of Immaculate Mother of Church, Krościenko on the Dunajec, Light-Life Movement, Catholic University of Lublin

⁷⁰ <http://www.inmk.oaza.pl/>